

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

USE OF INTERACTIVE LEARNING METHODS IN PRIMARY SCHOOL: THEORETICAL ASPECT

У статті розглянуто проблему використання інтерактивних методів навчання у початковій школі на сучасному етапі реформування системи освіти, яке розуміється як: навчання у взаємодії та співпраці; поява нових інформаційних технологій, що є сукупністю методів навчання; формування комунікативної компетентності школярів та вміння вільно володіти знаннями мови у спілкуванні, вміння вирішувати ситуацію в групі, володіючи різними ролями. Наголошено, що фізично-просторове оточення програми та засоби навчання з використанням інтерактивних технологій в умовах Нової української школи сприяють вільному розвитку особистості дитини. Охарактеризовано основні методи інтерактивного навчання учнів початкової школи (зокрема, «Мозковий штурм», метод «Незакінчене речення», «Криголам», «Мікрофон», «Синтез думок», метод «Прес», «Ажурна плитка», «Мозаїка», «Асоціативний куц», «Дерево рішень», «Коло ідей»), наведено приклади їх використання на кожному етапі уроку. Схарактеризовано місце вчителя та учня під час інтерактивної взаємодії, їхній вплив на формування вміння в учнів самостійно вирішувати життєві проблеми у зв'язку з формуванням нового освітнього середовища. Обґрунтовано важливість використання інтерактивних методів на уроках у початкових класах, зокрема на сучасному етапі реформування системи освіти. Розкрито принцип багатосторонньої взаємодії на рівноправних зв'язках: учень-учень, учень-вчитель, який характеризується відсутністю полярності та мінімальною концентрацією погляду вчителя. Розкрито зміст інтерактивних методів, які використовують педагоги на уроках. Показано реалізацію ідей співробітництва в колективі, малих групах, що створює атмосферу доброзичливості в класі серед дітей.

Ключові слова: інтеракція, інтерактивні методи навчання, інтерактивне спілкування, інтерактивна технологія, метод навчання, Нова українська школа, комунікативна компетентність.

The article deals with the problem of using interactive teaching methods in elementary school, which is considered as: learning in interaction and cooperation; the emergence of new information technologies, which is a combination of teaching methods; the formation of communicative competence of students and the ability to fluent knowledge of language in communication, the ability to solve a situation in a group, having different roles. A comfortable atmosphere of cooperation, understanding and goodwill with the use of the interaction method is shown. The theoretical use of interactive teaching methods is characterized. The role of interactive communication between the student and the teacher as the most important component of modern learning, the place of the teacher and the student during interactive interaction during learning is shown. The lesson steps and the names of the interactive methods that are appropriate to use are briefly listed. Substantial basis of interaction is the principle of multilateral interaction, which is characterized by the absence of polarity and the minimal concentration of the teacher's gaze. The organization of the process of such interaction facilitates the use of appropriate teaching methods. The importance of using methods in primary school lessons, in particular at the current stage of reforming the education system, is substantiated. Therefore, these methods are important for use in elementary school lessons. Because the student is in close interaction between the student-student and the student-teacher. With a new educational environment, such teaching methods help the child to adapt and live happily in a fragile society, to learn how to solve life's problems independently.

Key words: interactivity, interactive teaching methods, interactive communication, interactive technology, teaching method, New Ukrainian school, communicative competence.

УДК 37.211.24

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2019.21.3-40>

Корняк В.С.,

канд. пед. наук,
доцент кафедри спеціальної освіти
та соціальної роботи
Львівського національного університету
імені Івана Франка

Рибак О.П.,

вчитель початкових класів,
аспірант кафедри початкової
та дошкільної освіти
Львівського національного університету
імені Івана Франка

Постановка проблеми у загальному вигляді. У Державній національній програмі «Освіта» (Україна XXI століття) особлива увага звертається на набуття молодим поколінням соціального досвіду, гуманізацію та демократизацію суспільства, акцентовано увагу на те, що ідеалом виховання є гармонійно розвинена, високо освічена, соціально активна й національно свідомою людиною, що наділена глибокою громадянською відповідальністю, високими духовними якостями, здатна до саморозвитку і самовдосконалення, яка швидко реагує на зміну техніки і технологій в усьому світі [5].

Як зазначає науковець Є. Боднарчук, сучасний учитель – це професіонал, який перебуває в постійному творчому пошуку, а також у пошуку відповіді на актуальне проблемне питання: чого навчити школярів? [2, с. 1]. Сучасному вчителю необхідна гнучкість і нестандартність мислення, вміння адаптуватися до швидких змін умов життя. Тому пріоритетними завданнями для цього є навчити вчитися, шукати відповіді, працювати з інформацією. Виживає не сильніший і розумніший, а той, хто найкраще реагує на зміни, що відбуваються.

Сьогодні сучасна освіта потребує неабияких змін, оскільки ми працюємо в Новій українській

школі (НУШ), що сприяє вільному розвитку творчого середовища. Вимоги змінюються як до вчителя, так до його роботи, методів, які він використовує, підготовки до роботи в НУШ. Важливе значення мають фізичне просторово-предметне оточення, програми та засоби навчання з використанням інтерактивних технологій [15, с. 28–29].

У Новій школі зростає частка проектної, командної, групової діяльності в педагогічному процесі, і це якраз сприятиме розвитку використання інтерактивних методів і форм роботи з учнями початкової школи. Відповідно, буде урізноманітнено варіанти організації навчального простору в класі. Крім класичних варіантів, буде використано новітні, наприклад, мобільні робочі місця, які легко трансформувати для групової роботи. Виділятимуться окремі приміщення з відкритим освітнім простором.

Організація нового освітнього середовища потребує широкого використання нових ІТ-технологій, нових мультимедійних засобів навчання, оновлення лабораторної бази для вивчення предметів природничо-математичного циклу.

Освітній простір Нової української школи не обмежується будівлею школи. Розвивається інфраструктура для забезпечення різних форм навчання учнів, учителів, батьків і керівників навчальних закладів. Формуванню навичок наукової діяльності та винахідництва слугуватимуть сучасні лабораторії, а також програми доступу дітей до наукових музеїв, обсерваторій, відкритих навчальних курсів та інших ресурсів. Кожна школа матиме у своїй структурі сучасну бібліотеку, яка стане ресурсним осередком і експериментальним майданчиком для учнів і вчителів, забезпечить вільний доступ до якісних електронних підручників, енциклопедій, бібліотек, лабораторій [15, с. 28–29].

Особливого значення в умовах НУШ набуває компетентнісний підхід до організації навчального процесу з дітьми, він може стати особливо продуктивним для розроблення сучасних систем технологічної підготовки школярів. Суть цього підходу, на думку В. Куха і В. Олішкевича, в пріоритеті позапредметних, особистісно значущих знань і вмій над предметними знаннями, а досвід показав, що найбільш соціально адаптованими виявилися люди, що володіють не сумою академічних знань, а сукупністю особистісних якостей: ініціативності, підприємливості, творчого підходу до справи, вміння приймати самостійні рішення [6, с. 89–105].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема навчання дітей у початковій школі, методів роботи з ними була і залишається предметом наукових досліджень науковців. Так, І. Бондар у своїх дослідженнях розкривав, що метод

навчання – це мікродіяльність, до структури якої входить взаємопов'язана мета, зміст, спосіб засвоєння, форма співпраці суб'єктів навчання та результат [1]. У своїх працях О. Савченко зазначає, що «методи як дидактична категорія – багатовимірне поняття і можуть розглядатися з різних точок зору» [14, с. 197]. Вона вважає, що метод навчання – це спосіб упорядкованої взаємопов'язаної діяльності вчителя і учнів, спрямованої на розв'язання навчально-виховних завдань [14, с. 192–193]. О. Пометун зазначає, що сутність інтерактивних методів навчання полягає в тому, що навчання відбувається шляхом взаємодії всіх тих, хто навчається і навчає. Це спів навчання (навчання у взаємодії та співпраці), в якому і вчитель, і учні є суб'єктами навчання [13]. Н. Мачинська у своїх дослідженнях наголошує, що на сучасному етапі розвитку держави важливе значення має термін «інновація», який сприяє появі нових інформаційних технологій в сучасній Україні, які активно проникають у сферу освіти як сукупність методів, що є складовою частиною програмно-технічних засобів [11, с. 240–247]. М. Стахів досліджувала інтерактивні технології підготовки вчителів до формування комунікативної компетентності школярів – здатності учнів застосовувати у спілкуванні знання мови, способи взаємодії з навколишніми й віддаленими людьми та подіями [16, с. 341–344].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Особливо актуально та гостро сьогодні постає проблема впровадження активних та інтерактивних методів навчання та форм роботи з учнями молодшого шкільного віку. Інтерактивні методи орієнтовані на реалізацію пізнавальних інтересів і потреб особистості, тому особлива увага приділяється організації процесу ефективності комунікації, в яких учасник процесу взаємодії є відкритішим та активним. Тому використання інтерактивних технологій дає можливість учням розв'язати проблемні завдання шляхом спілкування між собою, розвиваючи навички комунікації. Однак не всі вчителі використовують ці новітні технології, а працюють за звичайним традиційним навчанням [7, с. 2–8].

Мета статті – теоретично вивчити та охарактеризувати особливості інтерактивних методів під час навчання молодших школярів, обґрунтувати їх важливість використання на уроках у початкових класах.

Виклад основного матеріалу. У педагогічній літературі є декілька визначень та розуміння поняття «інтерактивний метод навчання».

У педагогічному словнику інтерактивний метод навчання тлумачиться як навчання через спілкування, тобто діалогове навчання, що відноситься до педагогічних технологій на основі ефективності управління й організації навчального процесу [5, с. 44].

Т. Воронцова вважає, що інтерактивні методи – форма навчання, в процесі якого учні та вчитель перебувають у режимі бесіди, діалогу між собою. Це співпраця, взаємонавчання: вчитель – учень, учень – учень. При цьому вчитель і учень рівноправні, рівнозначні суб'єкти навчання. Інтерактивна взаємодія включає домінування одного учасника навчального процесу над іншим, однієї думки – над іншою. Під час такого спілкування учні вчать бути демократичними, спілкуватися з іншими людьми, критично мислити, ухвалювати обґрунтовані рішення.

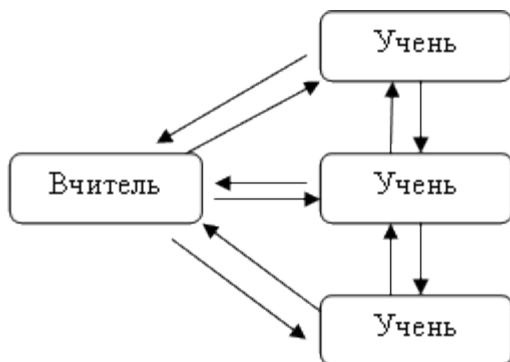

Рис. 1. Взаємозв'язок учня та вчителя у процесі навчання [3]

Педагоги, які працюють за принципом «Лицем до дитини», говорять про те, що слово «інтерактивне» складається із двох слів – «інтер» та «активне».

Перша частина слова – «інтер» – це приросток (префікс). Він походить з латинського «inter-». У латині «inter-» означає: «взаємно», «обопільно», «вкупі», «спільно», «між». Друга частина слова – «активне», також походить з латини – від слова «activus». Воно означає: «рухливе», «діяльне», «жваве», «енергійне» [10].

Отже, інтерактивне навчання – це технології навчання, які дають можливість та сприяють учням спільно, взаємно, обопільно та вкупі, жваво, енергійно й рухливо займатися під час навчального процесу.

Навчальний процес, який спирається на використання інтерактивних методів навчання, планується з урахуванням включення в процес пізнання всіх без винятку учнів класу [7, с. 44].

Основою інтеракції є принцип багатосторонньої взаємодії, яка характеризується відсутністю полярності і мінімальною сконцентрованістю погляду вчителя. Організації процесу такої взаємодії сприяє використання відповідних методів навчання.

Сутність інтерактивних методів полягає в тому, що навчання відбувається шляхом взаємодії всіх тих, хто навчається і навчає. Це навчання у взаємодії і співпраці, в якому і вчитель, і учні

є суб'єктами навчання. Основний принцип інтеракції: постійна взаємодія учнів між собою, їх співпраця, спілкування, що відбувається між учнями і вчителем. Вчитель – тільки організатор і координатор інтерактивної взаємодії. На відміну від активних методів навчання, які будуються, та однобічної взаємодії (її організовує і постійно стимулює вчитель), інтерактивні методи принципово змінюють схему взаємодії учасників навчального процесу.

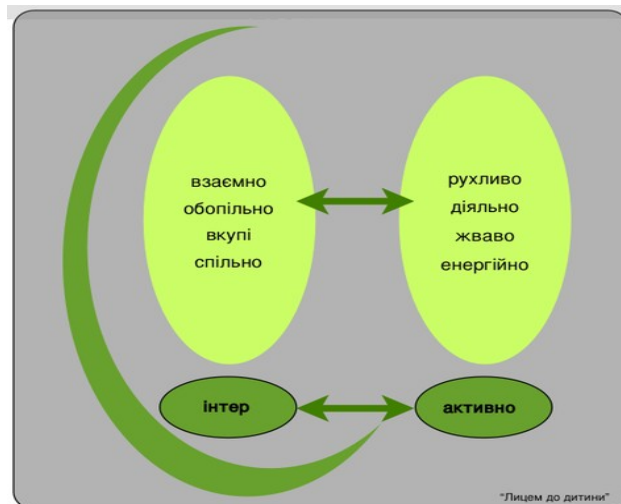

Рис. 2. Схема спільного, взаємного навчального процесу учнів за принципом «Лицем до дитини»

До інтерактивних методів навчання О. Комар відносить такі:

- груповий (взаємодія між учасниками процесу навчання реалізується через співпрацю в малих групах);
- колективний (багатостороння взаємодія є полілогом, в якому бере участь кожен учень класу);
- колективно-груповий (коли робота малих груп поєднується з роботою всього класу) [8, с. 49].

Формуючим елементом в інтерактивних методах навчання є інтерактивне спілкування учнів. З позиції теорії діяльності інтерактивне спілкування – найважливіша складова частина сучасного навчання. Полілог створює і підтримує спільну навчальну діяльність, в якій і відбувається розвиток його учасника. Він сприяє переводу індивідуальних видів діяльності в діяльність спільну, об'єднану єдиною метою [8, с. 49]. Ключовою для розуміння ролі інтерактивного спілкування в соціальному розвитку є теза про те, що розвивається не дитина, а єдність дитини з найближчим мікросоціумом, куди входять однолітки і вчителі. Крім того, використання інтерактивних методів забезпечує реалізацію ідей співробітництва в колективі, сприяє оздоровленню психологічного клімату, створює атмосферу доброзичливості.

Інтерактивне навчання передбачає включення механізмів запам'ятовування і відтворення

інформації: її пояснення й передавання іншим; застосування знань у варіативних ситуаціях; розуміння причинно-наслідкових зв'язків, співвідношення частин і цілого; наведення аргументів і доказів тощо. У колективі створюється атмосфера, що сприяє співпраці, взаєморозумінню і доброзичливості [9, с. 4].

Учителеві важливо пам'ятати, що навчання, виховання та розвиток є успішним лише за умови, коли навчально-виховний процес буде розрахований на всіх і водночас на кожного учня індивідуально! Кожен учитель повинен пам'ятати, що головне в його роботі – це не те, що він розповість і покаже, які дасть знання, як проконтролює їх виконання, а те, як він навчить учнів умінь і навичок раціонально вчитися.

Охарактеризуємо коротко структуру уроку та назвемо вправи та методи, які доречно використовувати на кожному етапі уроку. В організаційній частині уроку за нового освітнього середовища дуже добре, коли вчитель використовує вправу на знайомство. Під час актуалізації опорних знань учнів широкого використання набуває методи «Мозкового штурму» та «Кола ідей». На етапі навчальної мотивації учнів доцільно використовувати такі методи: «Асоціативний куц», «Навчаючись-вчуся». Під час вивчення нового матеріалу вчитель використовує методи «Дискусії», «Мікрофону» та «Дерева рішень». На етапі узагальнення, систематизації та закріплення вивченого матеріалу застосовуються методи: «Займи позицію», «Незакінчене речення», «Робота в групах», «Робота в парах». Підсумок уроку можна завершити інтерактивними методами «Прес» та «Сенкан».

Спостерігаючи за досвідом роботи багатьох учителів та маючи власний досвід, можемо сказати, що найбільш доцільними та ефективними технологіями є: «Мозковий штурм», метод «Незакінчене речення», «Криголам», «Мікрофон», «Синтез думок», метод «Прес», «Ажурна плитка», «Мозаїка», «Асоціативний куц», «Дерево рішень», «Коло ідей».

Отже, ці методи є важливими для використання на уроках початкової школи. Оскільки учень перебуває в тісній взаємодії між учнем і учнем та вчителем і учнем. За нового освітнього середовища такі методи навчання допомагають дитині адаптуватись та щасливо жити в нестабільному суспільстві, навчитися самостійно вирішувати життєві завдання.

Побувавши на цікавому навчанні за програмою професійного розвитку вчителів «Методика розвитку критичного мислення в початковій школі», доктор педагогічних наук, професор О. Пометун рекомендує використовувати такі інтерактивні методи навчання в початковій школі: вірні і невірні висловлювання, вилучення «зайвого», логічні ланцюжки, «дерево рішень», «3 – Д – Х» таблиця («Знаємо –

Хочемо дізнатися – Дізналися»), «займи позицію», кластер, «кошик ідей», метод опорних слів, метод ПМЦ, метод 6W, «мозковий штурм», незакінчене речення, обговорення питань у загальному колі, «Риб'ячий скелет», «ромашка запитань», «товсті» та «тонкі» запитання, «чи вірите ви, що...» [12, с. 21].

Інтерактивні методи передбачають організацію кооперативного навчання, коли індивідуальні заняття переростають у групові, кожен член групи вносить унікальний склад у спільні зусилля, які потрібні та незамінні для успіху всієї групи. Для роботи за інтерактивними методами педагогу необхідно змінити свої особисті підходи до навчання, в результаті чого змінюється життя класу. Тому для роботи з даними методами викладачеві необхідна певна підготовка (дидактична, моральна), учителю й учневі треба звикнути до них. Свою роботу вчителю потрібно розпочинати з простих інтерактивних методів – робота в парах, малих групах і переходити до складних видів.

Висновки. Отже, позитивне значення інтерактивного навчання розкривається в тому, що учні навчаються працювати в колективі, в них розвиваються комунікативні навички, і, відповідно, така дитина в подальшому буде готова до всього, щоб вийти з певної ситуації. Прагнення до досконалості та вимогливості до самого себе мають стати найвищим сенсом діяльності, тому за сучасних умов ми всі маємо побудувати себе заново внутрішньо, духовно, адже тільки в такий спосіб можна досягти успіху.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бондар В.І. Дидактика. Київ : Генеза, 2005. 264 с.
2. Бондарчук Є. Інтерактивні технології – шлях до створення ситуації успіху у навчальній діяльності молодшого школяра. *Початкова школа*. 2017. № 11. С. 1–3.
3. Воронцова Т.В. Вчимося жити разом : Посібник для вчителя з розвитку соціальних навичок у курсі «Основи здоров'я» (основна і старша школа). URL: <https://drive.google.com/drive/folders/0Bzt9FAqrO9WclXZwZV>
4. Газімагомедова О. Упровадження інтерактивних технологій в практику роботи вчителя початкової ланки. *Початкове навчання та виховання*. 2011. № 16–18. С. 55–60.
5. Державна національна програма «Освіта» (Україна XXI століття). Київ : Райдуга, 2000. 62 с.
6. Дзєга Л., Янголь М. Інноваційні та інформаційні технології як засіб підвищення ефективності освітнього процесу Нової української школи. *Директор школи*. 2018. № 23–24. С. 89–105.
7. Дума О. Інтерактивні методи навчання у початковій школі. *Початкова школа*. 2012. № 7. С. 44.
8. Комар О. Інтерактивні методи як інноваційна діяльність сучасного вчителя початкової школи. *Початкова школа*. 2010. № 7. С. 47–49.

9. Кошова Н. Упровадження інтерактивних технологій у практику початкової школи. *Початкове навчання та виховання*. 2012. № 34. С. 2–8.

10. «Лицем до дитини». *Інтерактивні методи навчання*. URL: lycem-do-dytyny.com/interaktyvni-metody-navchannia

11. Мачинська Н.І., Комарова Ю.М. Упровадження інноваційних технологій навчання у вищій школі. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету*. 2015. № 1. С. 240–247.

12. Пометун О., Суцzenко І. Путівник з розвитку критичного мислення у учнів початкової школи. Київ, 2017. 96 с.

13. Пометун О.І., Фрейман Г.О. Методика навчання історії в школі. Київ : Генеза, 2005. 322 с.

14. Савченко О.Я. Дидактика початкової школи для студентів педагогічних факультетів. Київ, 2002. 368 с.

15. Сучасне освітнє середовище. Концепція нової української школи. Київ, 2016. С. 28–29.

16. Стахів М.О. Інтерактивні технології підготовки вчителів до формування комунікативної компетентності школярів в умовах гірських говорів. *Гірська школа Українських Карпат*. 2013. № 8–9. С. 341–344.